

LESEVEILEDNINGER FOR ECON1210 HØSTEN 09

Foreleser: Tone Ognedal

Leseveiledning til 24.08.09

(Notatet dekker ikke alt som ble gjennomgått på forelesningen.)

Markedet

Problemstillinger:

Hvem tjener mest på svart – håndverkerne eller kundene?

Hvor mye billigere blir frukt&grønt dersom momsen på disse fjernes? Og hvor mye mer frukt&grønt spiser vi?

Virker miljøavgifter?

Hvor mye får arbeidstakerne av en skattelette?

→ Trenger å modellere hvordan pris og kvantum bestemmes, dvs. modellere markedet

Hva slags marked?

Skal se på to ytterpunkter:

1. Markeder med fullkommen konkurranse
(mange små kjøpere og selgere)
2. Monopol (eneselger)

Markeder med "Fullkommen konkurranse":

1. Homogene goder (varer/tjenester) → bare prisen som betyr noe for beslutningen om kjøp/salg
2. Full informasjon
3. Mange, små kjøpere og selgere → pristakeradferd, dvs. hver enkelt beslutningstaker betrakter prisen som noe hun ikke kan påvirke ved sitt kjøp/salg

Etterspørselsfunksjonen (forkortes: E-funksjonen)

Etterspørselen etter en vare (x) avhenger av:

- Prisen på varen (p)
- Prisen på andre varer
- Inntektene til alle etterspørrerne
- Smak, vaner etc

Når vi tegner etterspørselskurven ser vi bare på sammenhengen mellom x og p , og holder alle andre faktorer konstant

Skal bare bruke lineære E-kurver:

$$x = -ep + d \quad (1)$$

Forteller hvor stort kvantum (x) som etterspørres av godet til ulike priser (p) på godet, når alle andre faktorer som påvirker etterspørselen holdes konstante. Endres disse andre faktorene får vi skift i kurven, dvs. endringer i d og/eller e . (1) kan omskrives til

$$p = -\frac{1}{e}x + \frac{d}{e} \quad (2)$$

Hvor mye endres etterspørselen etter x når p endres:

$$\frac{\Delta x}{\Delta p} = -e$$

Stigningstallet til kurven i x, p -diagrammet er

$$\frac{\Delta p}{\Delta x} = -\frac{1}{e}$$

Se mer om dette i læreboka (B&W) kapittel 2 !

Vil ha et mål på prislelsomhet, dvs. hvor mye x endres med p , som ikke avhenger av måleenhet: Bruker elastisiteter: prosentvis endring i x delt på prosentvis endring i p , dvs:

$$El_p x = \frac{\frac{\Delta x}{x}}{\frac{\Delta p}{p}} = \frac{\Delta x}{\Delta p} \frac{p}{x}$$

→ se læreboka!

Etterspørselastisiteten langs en lineær E-kurve:

$$x = -ep + d$$

$$El_p x = \frac{\Delta x}{\Delta p} \frac{p}{x} = -e \frac{p}{x}$$

Vi ser at elastisiteten blir mer negativ jo høyere p er (jo lavere x er), siden e er konstant langs kurven mens p/x øker når vi beveger oss opp langs kurven

Hva bestemmer etterspørsels-elastisiteten?

Substitusjonsmuligheter: Få subst.muligheter gir uelastisk etterspørsel

Tid : subst.muligheter bedre på lang enn kort sikt

Str. På varegruppen vi ser på. "Ali kaffi" har trolig høyere elastisitet enn "kaffi", siden det er lettere å substituere en undergruppe (Ali kaffi).

Tilbudskurven

Mange faktorer som påvirker tilbudt kvantum:

Pris på varen som produseres (produktpris)

Priser på innsatsfaktorer

Teknologi

Etc

Tilbudskurven: Ser på sammenhengen mellom produktpris og tilbudt kvantum av varen, når vi holder de andre faktorene konstante. Endringer i disse andre faktorene gir skift i kurven

Bruker lineær tilbudsfunksjon:

$$x = ap + b$$

Som også kan skrives

$$p = \frac{1}{a}x - \frac{b}{a}$$

Stigningstallet til kurven i x,p-diagrammet blir $1/a$.

Markedslikevekt:

Tilbudt kvantum = Etterspurt kvantum

$$ap + b = -ep + d$$

Løser mhp. p og får likevektsprisen

$$p^* = \frac{d - b}{a + e}$$

Setter p^* inn i tilbuds- eller etterspørselsfunksjonen og får x^* (gjør det!)

Eksempel

$$x^E = -10p + 100$$

$$x^T = 10p - 20$$

Løser for p ved å sette $x^E = x^T$ og får

$$p^* = 6, x^* = 40$$

Tema som ikke ble gjennomgått på forelesning:

Variable og faste kostnader

$t=0$:

Låneopptak til maskin: 10 (mill)

Produksjonskostnader = 6

Forventa inntekter = 20

Forventa overskudd: $\pi = 20 - 6 - 10 = 4$

$t=1$

Maskinen er kjøpt og betalt

Prisen lavere enn forventet: Inntekt = 12

Overskudd: $\pi = 12 - 6 - 10 = -4$

Bedre å legge ned?

Nei, ikke nødvendigvis!

L = maskinens salgsverdi på $t=1$ (likvidasjonsverdi)

Videre drift:

$\pi = 12 - 6 - 10 = -4$

Legge ned (selge maskin):

$\pi^0 = L - 10$

→ Legge ned hvis og bare hvis $\pi^0 \geq \pi \Leftrightarrow L \geq 6$

”Sunk cost” = Ugjenkallelige kostnader = kostnader som må bæres uavhengig av om driften stanses og prosjektet avvikles.

Leseveiledning til 31.08.09

Vi fortsetter med å studere markeder, og spesielt prisdannelsen.

Virkninger på pris og kvantum av subsidier og avgifter (skatter) og hvordan en avgift (et subsidium) deles mellom selgere og kjøpere. Vi skal bruke dette til å se på eksempler som:

Hvem tjener på svart – håndverkeren eller kunden?

Hvem betaler en miljøavgift – produsentene eller forbrukerne?

Får vi billigere frukt og grønt hvis vi fjerner matmoms – og spiser vi mer frukt&grønt?

Hvorfor det kanskje ikke hjelper kunstnerne å subsidiere kunstnere.

Hvorfor det ikke er sikkert det hjelper kelnerne at vi tipser på restaurant.

Forelesningsnotat til 24.08 og 31.08(avgiftsoverveltning). Begge på nettsiden til 1210.

Om igjen kapittel 2 i B&W

B&W Kapittel 15, side 539-546 + 552-555

Sjekkspørsmål:

- Anta at restaurantgjester tipser med i gjennomsnitt z kroner per arbeidstime. Forklar hvorfor det ikke er sikkert at kelnerens lønn øker med z kroner. Hva bestemmer hvor stor del av tipsene som kommer kelnerne til gode?
- Hvordan virker en miljøavgift på a kroner per enhet produsert? (Her bør du drøfte alt som skjer i markedet med en miljøavgift: endring i omsatt kvantum, markedspris, pris til produsent, avgiftsinntekt)

Leseveiledning til 07.09

Kostnader og produksjon

Les B&W kap. 7.1,7.2 og 8 (ikke 8.4 og 8.6 - 8.9) og side 293-309 fra kap.9

Vi starter med å studere produksjonsteknologi (kap.7.1 og 7.2) og se på kostnader (kap.8)

Kan du forklare følgende begreper:

- Production function (produktfunksjonen)
- Average and marginal product
- Fixed and variable costs
- Average and marginal costs

Produsentens tilpasning: Hvilket kvantum vil en profittmaksimerende produsent ønske å selge og hvor mye av innsatsfaktorene vil han etterspørre?

Forenklinger:

- Produsenten er pristaker, dvs han betrakter produktpris og priser på innsatsfaktorene som noe han ikke kan påvirke ved sitt kjøp/salg.
- Kort sikt: Bare én variabel innsatsfaktor (arbeidskraft)

Profittmaksimering: kap.9 side 293-309

Sjekk at du har forstått:

- Hvilket kvantum som gir produsenten maksimal profitt.
- Tegn figur for å illustrere tilpasningen! Vis på figuren hva profitten blir når produsenten velger optimalt kvantum.
- Hvordan optimalt kvantum varierer med produktprisen.
- Hva skjer med optimalt kvantum hvis lønna øker?
- Hvilken sysselsetting som gir produsenten maksimal profitt
- Hvordan optimal sysselsetting varierer med lønna.
- Hva skjer med optimal sysselsetting hvis produktprisen øker?

Leseveiledning til 21.09.09

Forts. **Konsumentteori**

Repetere virkningene av en prisendring.

Anvendelser: Hvordan virker prisøkning med inntekts-kompensasjon? mm

Inntekts- og pris-elasticiteter

Konsumentens etterspørselskurve

Konsumentoverskudd

Forberedelse:

Les forelesningsnotater fra sist gang + kap.4,5 + 6.1 og 6.2 i læreboka

Sjekk at du kan følgende:

1. Sette opp budsjettbetingelse for to goder og gitt inntekt (y) og tegne inn budsjettlinja (BL) i et x_1, x_2 -diagram. Forklare helningen på BL: ($p_1 / p_2 =$ pris på gode 1 målt i enheter av gode 2)
2. Vise og forklare hva som skjer med BL ved endringer i priser eller inntekt.
3. Forklare hva en indifferenskurve er og tegne den i et x_1, x_2 -diagram. Forklare helning og krumning på kurven
4. Tegne og forklare hva som blir konsumentenes optimale tilpasning (hvor mye konsumenten ønsker å kjøpe av de to godene)
5. Vise og forklare hva som skjer med den optimale tilpasning når (a) inntekten øker og når (b) prisen på et gode stiger. Spesielt: Kunne forklare substitusjons- og inntektseffekten.

Leseveiledning til 05.10.09

Valg over tid B&W: kap.10.1-10.3

1. Nåverdi:

Hvordan sammenlikne inntekter og utgifter på ulike tidspunkter? For eksempel: Hvordan skal vi sammenlikne et prosjekt som gir utgift på 1,5 mill og en inntekt på 300 000 hvert år i 10 år, med et annet som har en utgift på 1 mill i dag og en inntekt på 2 mill om 5 år?

Vise hvordan vi kan regne om inntekts- og utgiftsstrømmer til *nåverdi*

2. Valg av konsum i ulike perioder: Konsum og sparing

Bruker det vi har lært i konsumentteori til å analysere konsumentens valg mellom sparing og forbruk. Valg mellom sparing og konsum er et valg mellom konsum i ulike perioder. ”To goder, 1 og 2, er nå konsum i henholdsvis periode 1 og 2. Se på hvordan en økning i renta påvirker valget.

Sjekkspørsmål:

- Hva menes med nåverdien av et prosjekt. Bruk gjerne et eksempel til å forklare.
- Sett opp budsjettbetingelsen for en konsument som lever i to perioder og har inntekt henholdsvis y_1 og y_2 i de to periodene. Konsumenten kan fritt låne og spare til rente r . Sett opp konsumentens budsjettbetingelse for de to periodene når (a) $y_1 = 0, y_2 > 0$, (b) $y_1 > 0, y_2 = 0$ og (c) $y_1 > 0, y_2 > 0$. Hva er tolkningen av helningen langs budsjettbetingelsen. Vis konsumentens tilpasning i tilfelle (b). I tilpasningen er helningen langs en indifferenskurve lik helningen langs budsjettlinja – ha er tolkningen av dette? Hva skjer med konsumet i de to periodene hvis renta øker i tilfelle (b).. Hva skjer med sparingen?
- Forklar hvorfor økt rente ikke nødvendigvis leder til økt sparing

Leseveiledning til 12.10.09

Vurdering av markedet: Effektivitet og rettferdighet

B&W: 14 (ikke 14.3), 15.1,15.2 og 16.3,

Bojer, H. (2004). *Velstand, velferd og økonomiske verdier: et streiftog i klassisk og moderne økonomisk teori*, Serien for studenter, nr 40

Noen sjekkspørsmål:

- Forklar hva som menes med en Pareto-optimal allokering av samfunnets ressurser.
- Forklar hvorfor markedslikevekten er Pareto-optimal i en økonomi med fullkommen konkurranse.
- Er en Pareto-optimal løsning rettferdig? Begrunn svaret.
- Forklar ved hjelp av en figur hva konsumentoverskuddet er i markedet for en vare. Bruk også en figur til å forklare produsentoverskudd og samfunnsøkonomisk overskudd i markedet.
- Vis hvordan markedslikevekten i et marked med fullkommen konkurranse gir maksimalt samfunnsøkonomisk overskudd.

- Vis hvordan samfunnsøkonomisk overskudd reduseres dersom man griper inn i et slikt marked med (a) avgifter (b) subsidier (c) maksimalpris (d) minstepris.

Leseveiledning til 19.10.09

OBS: Merk at forelesningsplanen er revidert. Tema for 19/10 og 26/10 er byttet om!

Tema: Eksterne virkninger

Hovedanvendelse er *forurensningsproblemer*

- Når vil markedet løse problemet med eksterne virkninger og når trengs offentlige inngrep?
- Hva skjer hvis markedet ikke løser problemet, men markedet ikke reguleres?
- Hvordan skal man evt. gripe inn ved eksterne virkninger (for eksempel forurensing)?
- Virkninger av (i) avgift (ii) uomsettelige kvoter (iii) omsettelige kvoter.
- Anta at man bruker avgift til å korrigere for en ekstern virkning. Vil avgiften da gi en reduksjon i samfunnsøkonomisk overskudd?

Les: B&W kap.20, Steinar, S. (2006). [‘Bensinprisen kan snart bli 18 kroner’](#), Larsen, E.R. (2005). [‘Veipriser og rushtrafikk’](#)

Leseveiledning til 26.10.09

Tema: Monopol

B&W: 17.1-17.3 og 17.7

Du skal kunne svare på følgende spørsmål:

1. Hva menes med markedsrett?
2. Hvordan får en bedrift monopolrett?
3. Hva er sammenhengen mellom skalafordeler og monopolrett?(marginal revenue), og hvorfor denne må ligge under etterspørselskurven.
4. Forklar hvordan et monopol bestemmer kvantum (eller pris).
5. Hva er sammenhengen mellom etterspørselsetastisiteten og monopololets mulighet til å ta en pris som er høyere enn marginalkostnadene (høy ”mark-up”)?
6. Hva er problemet med monopol (samfunnsøkonomisk sett)?
7. Hva menes med ”naturlig monopol”?
8. Hva kan myndighetene gjøre for å hindre ineffektivitet pga monopolrett?
(Konkurranselovgivning, Konkurransetilsynet)

Leseveiledning for 02.11.09

Prisdiskriminering

B&W kap.18 (18.5 kan droppes)

1. Hva er forutsetningene for at en bedrift kan drive prisdiskriminering?
2. Forklar hvorfor et monopol kan tjene på å prisdiskriminere.
3. Gi eksempler på noen ulike typer prisdiskriminering.
4. Forklar hva som menes med perfekt prisdiskriminering
5. Forklar hva som menes med prisdiskriminering ved hjelp av to-delt tariff
6. Anta at selger står overfor to grupper med ulik priselastisitet. Selger kan ikke sette pris som avhenger av kvantum kunden kjøper. Vis hvordan selger kan tjene på å tilby varen til ulik pris til de to gruppene. (Vi antar at videresalg mellom gruppene ikke er mulig).
7. Vil prisdiskriminering øke eller redusere samfunnsøkonomisk overskudd (begrunn svaret)

Leseveiledning til 09.11.09

Arbeidsmarked og lønnsdannelse.

Bedrifters etterspørsel etter arbeidskraft:

Les:

Forelesningsnotater om produsenttilpasningen

Notatet "Kostnader og produktivitet" som ligger på kursets hjemmeside.

Læreboka kap.7.2 (går gjennom det tekniske, men utleder ikke eksplisitt etterspørselen etter arbeidskraft).

Sjekk at du kan:

- Forklare ved hjelp av en figur hvor mye en bedrift vil etterspørre av arbeidskraft som en funksjon av lønna. Hva er den høyeste lønna de ansatte i bedriften kan oppnå?
- Forklare hva som skjer med etterspørselen dersom prisen på bedriftens produkt øker, mens lønna er uendret.
- Forklare hvordan bedriftens etterspørsel etter arbeidskraft endres dersom myndighetene pålegger en arbeidsgiveravgift på $a\%$ av lønna.

Individens tilbud av arbeidskraft:

Les:

Læreboka kap.6.4

Sjekk at du kan (etter forelesningen):

- Forklare hvordan vi kan bruke konsumentteori til å analysere individets tilbud av arbeid, når vi ser på valg mellom fritid og materielle goder.
- Sette opp budsjettbetingelsen for valget mellom fritid og materielle goder.
- Forklare hva som menes med substitusjons- og inntektseffekten av en lønnsøkning
- Forklare hvorfor økt lønn (evt. Redusert skattesats) ikke nødvendigvis leder til at individet ønsker å jobbe mer (ta mindre fri).

- Forklare hvorfor vi kan regne med at tilbudet av arbeidskraft i et marked er stigende i lønna.

Arbeidsmarkedet:

Repeteer teorien for FK-marked: Forutsetninger, likevekt i markedet, virkninger av inngrep (max-pris, min-pris, avgifter og subsidier).

Lønnsforskjeller og lønnsdannelse

Barth, E. (1998). "Inntektsforskjeller og lønnsdannelse", i A. Rødseth og C. Riis (red), *Markeder, Ressurser og fordeling*, Ad Notam Gyldendal, Oslo – **K**

Etter forelesningen skal du kunne svare på spørsmålet:

- Hvilke faktorer kan forklare lønnsforskjeller?
- Hvordan kan vi få ulik lønn for likt arbeid?